

Indledning

Raffnsøe, Sverre

Document Version
Final published version

Published in:
Moralens evindelige genkomst

Publication date:
2001

License
CC BY-NC-ND

Citation for published version (APA):
Raffnsøe, S. (2001). Indledning. In S. Raffnsøe (Ed.), *Moralens evindelige genkomst: Introduktion til Friedrich Nietzsches Moralens oprindelse* (pp. 13-30). Gyldendal.

[Link to publication in CBS Research Portal](#)

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us (research.lib@cbs.dk) providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Download date: 23. Apr. 2025



Indledning

Sverre Raffnsøe

Book chapter (Publishers version)

This chapter was originally published in *Moralens evindelige genkomst - Introduktion til Friedrich Nietzsches Moralens oprindelse*. Pages 13-30, Gyldendal 2001.

Uploaded to OpenArchive@CBS: October 2015

Nietzsches genealogi

Som indgang til Nietzsches bog kan det være formålsjænligt at opholde sig lidt ved dens titel. Nietzsche har som sagt kaldt sit værk *Zur Genealogie der Moral* („Vedrørende moralens genealogi“) og givet det undertitlen *Eine Streitschrift* („Et stridskrift“).

I titlen har Nietzsche angivet skriftets emne eller genstand. Skriftet skal beskæftige sig med fænomenet 'moral'. Moral kan man i vores sammenhæng i første omgang bestemme som en handlevejledning der gør krav på at være forpligtende for personer i al almindelighed, ikke kun for det enkelte individ. Det skulle gerne blive klarere hvad der ifølge Nietzsche er karakteristisk for fænomenet 'moral' efterhånden som introduktionen til hans skrift skrider frem.

Undertitlen antyder hvad Nietzsche har for med fænomenet moral. Nietzsche opfatter sin egen tankegang som en „krigsretklæring“ i forhold til moralen og moralisterne. Han ønsker at strides og gøre op med moralen og de gældende måder at opfatte moralen på. Opgøret gælder ikke blot den toneangivende udformning moralen havde fået hos Kant, selvom denne dannet et vigtigt afsæt for Nietzsche, nemlig bestemmelsen af moralen som pligt og påbud. Nietzsches skrift er et stridskrift der har til opgave at gøre op med den gældende moral i bred almindelighed.

Undertitlen antyder imidlertid også at Nietzsches skrift er et partsindlæg i debatten. Det gør ikke krav

på at være en endegyldig og afbalanceret afklaring af spørgsmålet som alle må tilslutte sig. I så fald ville Nietzsche være tæt på at levere en handlevejledning der havde moralens karakter, og han ville dermed på forhånd i høj grad forpligte sig på det fænomen han undersøger. Ved at betegne *Moralens oprindelse* som et stridsskrift distancerer han sig fra en objektivet der påberåber sig moralens absolute standpunkt, for at udfolde en objektivitet der bliver til som et resultat af et personligt engagement. Der er tale om en afklaring ud fra et bestemt perspektiv der tillader at kaste et begrænset lys over det behandlede fænomen, som ved af at den er kontroversiel og som eksplicit er tænkt polemisk tilspidset. At der, på trods af Nietzsches selvros, er tale om et bestemt begrænset bidrag og ikke om den endegyldige afgørelse, fremgår også af at værkets titel er *Zur Genealogie der Moral*, dvs. *Om vedrørende eller angående moralens genealogi* og ikke blot *Die Genealogie der Moral* („Moralens genealogi”).

Værkets titel angiver imidlertid også den særlige synsvinkel som Nietzsches skrift anlægger på det fænomen det beskæftiger sig med. Moralfænomenet skal netop ikke studeres som sådant; det skal undersøges med henblik på at bestemme dets genealogi. Det skal studeres på en sådan måde at det bliver muligt at afdække dets afstamning og herkomst.

Med sin genealogiske tilgang distancerer Nietzsche sig fra den traditionelle filosofis syn på og behandling af moralen. Moral opfattes sædvanligvis som en størrelse der umiddelbart melder sig for os som en størrelse der umiddelbart melder sig for os med et krav om at være bindende eller forpligtende. Når moralen her melder sig med et krav om at have *gyldighed*, om at jeg skal anerkende den og underkaste mig, må filosofien reagere ved at underkaste moralen en *kritik*, eller en efterprøvelse af dens gyld-

dhed, for at skelne det påstået gyldige fra det virkeligt gyldige. Når moralen gør sig gældende med en påstand om at være en forpligtende værdi, reagerer filosofien ved at tage afsæt i selve denne påstand for at undersøge om den pågældende moral nu også er hvad den udgiver sig for at være, om den faktisk kan have en sådan alment forpligtende værdi.

På denne måde kan den klassiske moralfilosofi nok undersøge om en bestemt eller en given moral er gyldig. Men den kan ikke sætte spørgsmålstegn ved moralens *gyldighed som sådan*, ved selve gyldigheden af at der findes og at man har en moral. Den problematiserer netop ikke om moralen som sådan har værdi. Den kan ikke undersøge hvilken værdi det har at noget overhovedet stiller med et krav om at være gyldigt for os på den måde moralen gør det. Derved åbnes der for at moralen som sådan kan naturaliseres, kan gøres til et selvfølgeligt og uomgængeligt faktum. Og på denne måde vil så den enkelte moralist som moralfilosofien ender med at godtage, også kunne naturaliseres.

I den forbindelse er det interessant at bemærke at den moral eller sædelighed som filosofien i sin efterrationalisering af fænomenet har ment at kunne begrunde eller gyldiggøre, for Nietzsche at se ofte har ligget betænkeligt tæt op ad de herskende værdier eller den herskende sædelighed. Man har gang på gang netop begrundet eller efterrationaliseret de allerede gældende ideer. Denne pointe fremhæver Nietzsche i afsnit 186 af *Hinsides godt og ondt*:

„Filosofferne [...] ville begrunde moralen – og enhver filosof har hidtil troet at have grundlagt moralen; moralen selv blev imidlertid betragtet som 'givet'. Netop i kraft af at moralfilosofferne kun kendte de moralske fakta overfladisk, fik de slet ik-

ke de egentlige problemer i moralen at se. [...] I enhver 'hidtidig videnskab om moralen' sarnedes *moralproblemet selv*. Hvad filosoferne kaldte 'begrundelse af moralen' var, ret beset, kun en lærd form for godtroenhed i forhold til den herskende moral, et nyt udtryksmiddel for denne' (fremhævelse tilføjet).

Heroverfor påpeger Nietzsche i *Moralens oprindelse* (forordet, afsnit 5), at en nutidig filosofi må sætte selve problemet om moralens værdi eller gyldighed i sig selv på dagsordenen. I spørgsmålet om moralen „drejede det sig for mig om moralens værdi.“ Og i det følgende afsnit kan han uddybe hvorledes man må stille et sådant spørgsmål angående de moralske værdier. Man må „stille spørgsmål ved selve værdien af disse værdier“

Sin kritik udøver Nietzsche ved at træde et skridt tilbage i forhold til det fænomen han skal undersøge. Skal han stille problemet om moralens værdi som sådan, må han i første omgang træde et skridt tilbage i forhold til gyldighedskravet. Han må simpelthen *svæpendere* det umiddelbare gyldighedskrav som selve fænomenet moral umiddelbart melder sig med. Det drejer sig om at *abstrahere* fra dette krav, om at sætte parentes om og undlade at tage stilling til det, ikke om at frakende moralen enhver gyldighed. En tankegang der suspenderer gyldighedskravet, besidder ikke nødvendigvis selv de positive målestokke der tillader den at levere en vejledende og belærende kritik.

At Nietzsche er opmærksom på dette, fremgår tydeligt af *Moralens oprindelse* (forord, afsnit 7) hvor det hedder: „En kritik af de moralske værdier er nødvendig for os.“ Men sådan en kritik er ikke direkte og uden videre mulig. „Vi må først [...] sætte spørgsmålstegn ved disse værdiers værdi. Og for at vi kan

gøre det, er det nødvendigt at vi besidder eller kommer i besiddelse af et kendskab til de betingelser som de er vokset frem af, og under hvilke de har udviklet sig og forskudt sig.“ Nietzsche suspenderer altså moralens gyldighedskrav for at kunne studere de betingelser og omstændigheder der har ladet den vokse frem. I sin genealogi studerer han de betingelser og omstændigheder hvorunder et fænomen har kunnet opstå.

Herned angiver Nietzsche også at han suspenderer moralens gyldighedskrav for at kunne undersøge hvad der har gjort moralen gældende: Hvad har bevirket at moralfænomenet er opstået og har taget den form som det har taget? Hvad har bevirket og betinget at et moralfænomen er opstået som i dag melder sig for os med krav om (ubetinget) gyldighed?

Med sin genealogiske tilgang forskyder han dermed perspektivet fra den gangse vurdering af *gyldighed* til en undersøgelse af *gældende*, af hvad der gør noget gældende og gør sig gældende. Hermed sigtes der umiddelbart til en udforskning af hvad der har gjort de studerede fænomener gældende og hvad der stadig gør dem gældende. Men ved nærmere eftersyn indebærer dette også et studium af hvad der har gjort og gør sig gældende i – og igennem – de pågældende fænomener.

*

Selve ordet 'genealogi' som Nietzsche betjener sig af, var siden 1600-tallet blevet brugt som betegnelse for en historisk delvidenskab eller hjælpevidenskab. *Genealogien* er her den videnskab der tager udgangspunkt i et (ofte samtidigt) givet fænomen for at oplede dets *aner* eller *herkomst*.

Undersøgelsen resulterer ofte i opstillingen af et 'anetæ' eller en herkomsttabel så langt tilbage som man er i stand til at gå. Og afgørende er i vores forbindelse at oprindelsen oftest fortaber sig i en ikke endelig udgrundelig mangfoldighed. Jo længere man bevæger sig bagud, jo flere forskellige aner finder man der imidlertid på deres side peger videre mod andre endnu ikke opsporede i én uendelighed. Dette gælder hvad enten der er tale om slægtsforskning eller efterforskning af en given teksts aner, altså en undersøgelse af hvilke andre tekster og overleveringer der er gået forud for og har virket bestemmende ind på en given tekst (f.eks. en evangelisk tekst). En sådan form for filologi interesserer sig altså ikke primært for hvad en given tekst siger: den interesserer sig i stedet for dens konstruktionshistorie eller dens genese. Denne brug af ordet genealogi har utvivlsomt påvirket Nietzsche selvom han ikke refererer direkte til den.

Nietzsche søger med sin genealogi at underkaste fænomenet et fremmed eller eksternt blik der ikke anser dets overbevisnings- eller dets vejledningskraft. I stedet skal der gøres rede for hvordan fænomenet er opstået. I *Moralens oprindelse* hedder det da også (I. ahandling, afsnit 6): „Det drejer sig om at gennemrejse moralens uhyre fjerne og i så høj grad bortgemte land med nye øjne. Den virkeligt tilstedeværende, virkeligt levede morals land.“ Og lidt senere taler Nietzsche om, at moralgenealogen må rette sine øjne mod moralens 'virkelige' historie, en historie, han samtidig karakteriserer som „den menneskelige moralfortids vanskeligt dechifrerbare hieroglyfskrift“

Med sin påpegnning af at man må opsøge virkeligheden, prøver Nietzsche at understrege nødvendigheden af at gå bag om historien, sådan som den fore-

findes i moralens og filosofiens efterrationalisering. Men denne virkelighedstretorik indebærer ikke at han mener sig i stand til endegyldigt at opspore de rent faktisk foreliggende betingelser der var nødvendige for og tilstrækkelige til at et bestemt fænomen kunne opstå. Den glemte forhistorie er og forbliver en vanskeligt forståelig og begrænset historie. Der er tale om en elliptisk og lapidarisk historie der nødvendigvis må udelade en række mellemregninger. Hvad genealogen mener at møde i og med at han begynder at lytte til historien i stedet for metafysikken, er således ikke den skinbarlige virkelighed. Han mener som Foucault skriver i artiklen „Nietzsche, genealogien, historien“ at lære noget helt andet:

„At bag ved tingene er der helt andre ting og noget helt andet ('tout autre chose'): Ikke deres essentielle og udaterede hemmelighed, men den hemmelighed, at de er uden essens, eller at deres essens blev konstrueret stykke for stykke, ud fra figurer, som var fremmede for denne. — Fornuftigen? — Den er født på helt igennem fornuftig vis — af tilfældet“ (Foucault: *Dits et écrits II*, s. 138).

Genealogens beskæftigelse med historien viser ham at der ved denne beskæftigelse er tale om en regres der ikke lader sig standse. Bag ved de fænomener hvis genealogi man beskæftiger sig med, viser der sig blot andre ting i én uendelighed. Når genealogen opsøger fænomenets aner, når han kun begrænset langt ud. I det han udpeger et begrænset antal aner, kaster hans efterforskning således kun et begrænset lys. Den anehistorie han afdækker er partiel. Men allerede denne historie peger på hvorledes det fænomen hvis herkomstshistorie undersøges, er blevet til igennem et samvirke mellem en række tidligere fæ-

nomener. Den peger på en mangfoldighed der fortæller sig.

Der nutidige fænomen som den genealogiske analyse tager udgangspunkt i, og som tillader den at kaste lys over historien, er imidlertid også bestemt og begrænset. Når man tager afsæt i dette, kan man opspore en bestemt forhistorie, nemlig forhistorien til dette givne fænomen. Dette begrænsede udgangspunkt for genealogiens historieskrivning kan erstattes af andre, der ville tillade at skrive en anden forhistorie. Samtidig gælder det at de historiske be- gyvenheder i den forhistorie som genealogien peger på, heller ikke er entydige. De har forskellige muligheder og kræver derfor at dechifrerer; de må tydes og tolkes. Dette bliver de ikke alene i den historieskrivning som genealogien gennemfører, men også i den samlede efterfølgende historie hvori man tager det tidligere skete op og forholder sig til det. Også af disse grunde bliver det vanskeligt at tro at Nietzsches opfordring til og bestræbelse på at søge tilbage til moralens 'virkelige' historie indebærer at man kan møde denne i sig selv eller som sådan: hel, direkte og ufortolket.

Genealogiens 'virkelige' historie bliver da for Nietzsche historien om en række omtolkninger af tidligere niveauer på nye niveauer der ikke har nogen nødvendig kontinuitet med de tidligere. På hvert niveau finder en realisering af forskellige muligheder i de tidligere sted der bevirker at de tidligere fremtræder på en ny måde, i et nyt lys. Den 'virkelige' historie går altså hen og bliver historien om en række gentolknin- ger og dermed relativt flydende. Det er nok netop derfor at titlen på Nietzsches behandling af moralens 'virkelige' historie som nævnt får titlen *Til moralens genealogi*. Der er nemlig blot tale om et bestemt begrænset perspektiv, om én bestemt betyning.

For at understrege det foreløbige, begrænsede og betingede i genealogiens historieskrivning betegner han i begyndelsen af forordet genealogien som en aktivitet der beskæftiger sig med et fænomens *Her- kunft* [herkomst]. Denne undersøgelse af et fæno- mens herkomst stiller han over for andre mere tra- ditionelle former for søgen efter fænomenernes – her moralens – *Ursprung* [udspring, oprindelse, kilde]. I afsnit 1 af forordet karakteriserer han netop sine egne tanker som „Tanker over vores moralske fordom- mes *herkomst* [Herkunft]. Og ved begyndelsen af af- snit 5 hævder han: „I sidste instans stod noget andet mit hjerte langt nærmere end at opstille hypoteser [Hypotesenwesen] om moralens *oprindelse* [Ur- sprung] (min fremhævelse).“

Så længe man søger efter et fænomens Ursprung (kilde), leder man efter et bestemt fikspunkt eller ud- gangspunkt hvori det har sin oprindelse. Nietzsche beretter da også i afsnit 3 af forordet hvordan han som barn ledte efter moralens, efter godt og ondt, udspning eller kilde, og bestemte Gud som oprin- delsen.

Når vi søger efter Ursprung, leder vi altså efter en selvberørende væren, eller et nærvær der er nødven- digt og tilstrækkeligt til at konstituere fænomenet. At søge efter Ursprung er altså et forsøg på at hæve sig over historien. Men historien er og forbliver for Nietzsche det sidste 'fundament', og hans genealogi er i modsætning til en sådan søgen en bekendelse til historien som dette sidste 'fundament'. Genealogien kan altså ses som Nietzsches forsøg på at tænke, og på at vinde overblik, i en situation hvor han mener at have erfaret at det ikke er muligt at hæve sig op over eller komme bagom historien. Og genealogiens centrale placering i Nietzsches tanke er dermed et tegn på at historien begynder at dukke op inden

for tænkningen som en uomgængelig størrelse man må forholde sig til.

Dette lyder måske ikke specielt chokerende eller nedslående for os i dag, og er det dog måske alligevel. I hvert fald var der tale om en relativ ny erkendelse på Nietzsches tid, og denne erkendelse erfares som et smerteligt tab. Den klassiske metafysiske tænkning havde nemlig kunnet opretholde forestillingen om et bestemt Ursprung, om et grundlag i en bestemt substantiel metafysik, om et bestemt normativt og deskriptivt fikspunkt hævet over det blot historiske. Dette viser sig endnu ganske klart og tydeligt i René Descartes' (1596-1650) søgen efter et arkemidisk punkt i hans *Meditationes de Prima Philosophia* („Metafysiske Meditationer“) der udkom i 1641. Et sådant fikspunkt kunne fortælle os hvem vi var og hvor vi stod. Og det kunne tillade os at orientere os sikkert i det mere forbigående. Forsvinder et sådant holdpunkt, bliver alt historie, ikke alene for tiden, men også nutiden. Og i så fald bliver verden langt sværere at orientere sig i da man savner faste og faste holdepunkter.

Moderniteten kan anskues som den periode hvor det sidste forsøg gøres på at grundlægge vores verden på en sådan substantiel metafysik og ordne vores verden ud fra den. Her søger man blot fikspunktet i mennesket selv og dets indre moralitet. Filsofihistorien fra Immanuel Kant (1727-1804) over Friedrich Schiller (1759-1805) og Friedrich Wilhelm Joseph Schelling (1775-1854) til Georg Wilhelm Friedrich Hegel (1770-1831) – altså den tyske idealisme og klassicisme – er netop historien om dette forsøg på at fastholde subjektets indre moralitet som fikspunktet i og oprindelsen til vores liv. Men omvendt kan moderniteten også anskues som den smertelige erfaring af at enhver forestilling om et sidste overhistorisk

fikspunkt går i opløsning. Dette bliver tydeligt idet moderniteten munder ud i romanikken, og i den senere modernistiske litteratur. Således anskuet beretter moderniteten og modernismen om hvorledes det sidste overhistoriske fikspunkt der tillader os at sanne verden, holdpunktet i menneskets indre moralitet, med tiden opløses. Men de beretter ligeledes om hvilket savn dette tab efterlader og om hvordan man på forskellig vis forsøger at finde erstating for det tabte holdpunkt.

Det er nærliggende at anskue Nietzsches filosofi som en del af denne fortælling. Den nævnte forandring lader nemlig en situation opstå hvor det aldrig synes at skulle lykkes os at komme overens med os selv – og dette er netop den situation som Nietzsche skitserer allerede i de første linier af forordet når han skriver: „Vi er ukendte for os selv, vi erkendende, vi selv for os selv. Det har sin gode grund. Vi har aldrig ledt efter os selv – hvordan skulle det så være muligt, at vi en skønne dag skulle kunne finde os selv? Med rette har man sagt: 'hvor jeres skat findes, der er også jeres hjerte': vores skat er, hvor vores erkendelses honningkurve står. Vi er altid undervejs dertil som åndelige honningsamlere. Enhver er selv *den fjerreste for sig selv*“ (afsnit 1; kursivering tilføjet).

Nietzsches genealogiske betragtningsmåde viser sig dermed at være et forsøg på at orientere sig i en historisk virkelighed der opleves at have mistet sine overhistoriske pejlemærker, og som derfor også opleves som orienteringsløs – som en virkelighed hvori vi altid er forskellige for os selv. Her kan hans tænkning anskues som et forsøg på at reformulere filosofiens opgave: Fra at være en tænkning der skulde beskæftige sig med en ahistorisk eller overhistorisk gyldighed, søges filosofien nu gjort til en aktivitet der får som hovedopgave at beskæftige sig med

vores historiske nu. Dette nu skal den give os hjælp til at orientere os i ved at forholde det til historien.

I forlængelse heraf kan man også hævde at filohistorien i egentlig forstand først bliver til hvor man sædvanligvis lader den ende, dvs. hos Nietzsche. Først hos ham dukker historien op som en størrelse vi ikke kan komme bagom, og dermed begynder den også at fremtræde som et uomgængeligt problem for filosofen og som et uoverstøtteligt filosofisk problem. Fra og med Nietzsche bliver det for alvor nødvendigt at spørge til historien og efter historiens væremåde, dens historicitet.

Værkets opbygning

Nietzsche angiver selv at have affattet sin afhandling om moralens genealogi mellem d. 10. og d. 30. juli 1887 og konstaterer i denne gennemgang, lettere selvimpoveret, sine værkers ekstremt korte tilblivelsestid. Dette sker i et brev af 10. april 1888 til Georg Brandes der har udbedt sig en levnedsskrivelse fra Nietzsche i anledning af at han vil beskæftige sig med ham i en forelæsningsrække. Nietzsche påbegynder værket da hans generelle sundhedstilstand og mentale tilstand for en tid bedres drastisk efter at han i en længere periode har været syg og yderst indspøneret. En lettere erindringsforskydning synes imidlertid at have fundet sted med hensyn til projektets afsluttelse da Nietzsche først fremsender tre-die afhandling, en anmærkning til første afhandling og dele af forordet til trykkeriet d. 28. august samme år. Han synes ikke desto mindre at have skrevet hvad man senere har betragtet som et af det 19. århundredes centrale filosofiske værker på knap to måneder. Trykningen må han imidlertid selv beko-

ste. Der er i Nietzsches samtid endnu ikke det store publikum til hans udgivelser.

I forordet til afhandlingen, som allerede er blevet berørt, følger Nietzsche hvordan afhandlingens tema langsomt er kommet til ham selv og blevet bevidst for ham som et afgørende problem der må behandles. I forordet drejer det sig om hvordan moralen for Nietzsche personligt bliver en størrelse der må studeres og vurderes genealogisk. Som et grundlæggende udgangspunkt har han i begyndelsen næret „betænkelighed“ ved eller mistillid til moralen. Denne mistillid har medført at han i første omgang har søgt oprindelsen for kategorierne godt og ondt i forskellige andre instanser. Med tiden at moralens oprindelse ikke kan søges et bestemt sted, og at den derfor må belyses igennem en genealogisk herkomstanalyse. Denne bestræber han sig på at gennemføre i de følgende tre afhandlinger af *Moralens oprindelse*, der vil blive behandlet her.

I det følgende år ser Nietzsche tilbage på sin hidtidige produktion i værket *Ecce Homo*. Heri søger han også på en enkelt side i retrospekt at sammenfatte indholdet i *Moralens oprindelse* og angiver i denne forbindelse også hovedindholdet i de forskellige dele. Emnet for den første afhandling der bærer titlen „Godt og ondt“, „Godt og skidt“, angives at være „kristendommens psykologi“. Kristendommen anses her som en størrelse, hvis oprindelse skal søges i ressentimentet. Med en allusion til sit eget første hovedværk *Tragediens fødsel [af musikens ånd]* taler Nietzsche om „kristendommens fødsel af ressentimentets ånd“. Om den anden afhandling med titlen „Skyld“, dårlig samvittighed“ og lignende“ hævder han at den analyserer „samvittighedens psykologi“ idet den betragter det som „grusomhedens instinkt der vender sig tilbage og indad. Hoved-

bestræbelsen med tredje afhandling der har titlen „Hvad betyder asketiske idealer?“ er angiveligt at give „svar på spørgsmålet hvorfor det asketiske ideals uhyre magt stammer.“ Nietzsche søger altså her ikke alene at belyse hvorfor det asketiske ideal opstod og hvilken funktion det har udfyldt i vores liv. Han søger også at give svar på hvilken funktion det stadig væk udfylder og hvorfor det forekommer så umuligt at leve uden det. I *Ecce Homo* antyder han et delvist svar på dette spørgsmål: „Svar: i *mangel af bedre sjante de mienst* – fordi det var det eneste ideal vi hittil har kendt.“ Det asketiske ideal har spiller så stor en rolle og forekommet os at være så unudværligt i mangel af bedre – fordi det ikke hittil er lykkedes os at finde bedre løsninger på nogle af tilværelsens grundproblemer!

Når Nietzsche i den første afhandling beskæftiger sig med kristendommens fødsel eller genese, undersøger han imidlertid også noget bredere. Han forfølger også hvordan begrebet godt-ondt historisk afløser begrebet godt-dårligt. Og herved forfølger han hvordan vores forestilling om moral som sådan opstår. Ikke bare den kristelige moral.

Han prøver nemlig at vise hvordan jødedommen og den tidlige kristendom i en kamp mod andre livsformer bestemmer vores normativitet, de målestokke eller retningsslinier der styrer vores liv, som noget der må formuleres som en moralitet. Han påstår altså at jødedommen og kristendommen som et led i deres kamp mod andre livsformer på et tidspunkt formulerer deres normativitet som en bestemt moral idet de netop derved er i stand til at lægge afstand til dem.

Nietzsche prøver m.a.o. at vise at moraldannelsen fra begyndelsen ikke er hævet over vores interesser sådan som man sædvanligvis har hævdet. Tværtimod viser han at moralen i højeste grad er interres-

sebestemt eftersom den opstår som et middel til selvhævdelse. Til en begyndelse er moralen en vej ad hvilken dele af livet påpeger at andre dele af livet er forkerte og dermed umiddelbart forkaster dem. I første afhandling prøver Nietzsche altså at vise hvordan moralen på et givet historisk tidspunkt indstiftes som en bestemt metafysik igennem hvilken dele af livet begrundes et nej til andre dele. Den forkastelse eller fordømmelse der ligger i moralen er altså umiddelbart udadrettet. Den er vendt mod andre eller fremmede grupper og er dermed eksternt orienteret. Gennem denne eksterne fordømmelse bliver moralen indirekte en vej til selvhævdelse. I moralen markerer vi at vi der kender den rette moral er hævet over dem der lader hånt om den.

Den anden afhandling undersøger en efterfølgende proces. Den fremlægger hvordan moralen og den iboende fordømmelse vender sig mod alle. Hermed gør den sig også gældende mod og i dem der skabte den. Anderledes sagt undersøger denne afhandling hvordan moralen (og dens fordømmelse af dele af livet) internaliseres. Men i denne sammenhæng påpeger Nietzsche også hvordan moralen ikke bare indebærer et nej til andre former for liv, men også til vores eget liv, altså til livet generelt. Nej!et fuldbyrdes i en langstrakt historisk proces der indledes allerede ved begyndelsen af vor tidsregning. Et afgørende vendepunkt i internaliseringsprocessen nås for Nietzsche at se med den indvendiggørelse af mennesket han mener at finde i Reformationen. Med inderliggørelsen af nej!et lægges grunden til den dårlige samvittighed.

Den tredje afhandling viderefører linien og beskæftiger sig med hvordan moralen og dens fordømmelse af livet stadigvæk gør sig gældende på Nietzsches egen tid, nemlig som et asketisk ideal. I det

moderne asketiske ideal siger man vedvarende nej til livet. Dette ideal kommer ifølge Nietzsche også til syne i den moderne videnskab.

Denne afhandling er samtidigt et forsøg på at udforske grundene til at moralen ikke alene opstod, men fortsat gør sig gældende som en fordømmelse af livet i Nietzsches (og måske i vores) nutid. – Hvad er det udtryk for at vi stadigvæk opstiller en „moral“ som tager form af en fordømmelse af livet? Hvad kan vi se det som tegn på? Hvad betyder det for vores liv? Hvad kan vi sige om vores liv ud fra dette 'faktum'?

På disse spørgsmål giver afhandlingen et dobbelt svar. Fornægtelsen af livet i det asketiske ideal er en måde vi får vores liv til at fungere på. Ved at fornægte vores liv regulerer vi og får vi et liv til at fungere der allerede er i færd med at degenerere. Igennem den moralske fornægtelse kan vi affinde os med og regulere et liv der allerede er sygt, nemlig ved at lægge afstand til det. Når vi bruger den moralske fornægtelse til at affinde os med og regulere vores liv, er det imidlertid i mangel af bedre: Fordi vi tilsyneladende ikke er i stand til at finde andre og eventuelt mere positive måder at styre vores liv på.

Men derudover giver afhandlingens slutning også et andet svar. Der er i vores liv en overaltopdukkede og allestedsnærværende tendens til metafysik og moral. Denne tendens er givet med lidelsen; moralen evner at give os et svar på hvorfor vi lider, og den er således i stand til at trøste os når vi lider. Og vi har endnu ikke været i stand til at finde på andre og bedre former for svar på lidelsens problem. Det får os til bestandigt at søge tilbage til moralen.

Del I
Første afhandling
„Godt og ondt“, „gode og slede“